

Vem var egentligen Gud?

Med hjälp av omsorgsfulla studier av Bibeln har den förre jesuiten Jack Miles skrivit en bok om Gud och Guds karaktär. Resultatet är fascinerande, skriver Per-Olof Bolander.

Jag har en mycket ovanlig gudsuppfattning – jag tänker mig Gud som en sträng man i mogen ålder, med stort vitt skägg, sittande på en tron. Skämt åsido, idag tycks ju de flesta som känner sig manade att uttala sig om den andliga biten, popsångare, TV-hallåor och andra auktoriteter, mycket angelägna att framhålla att de med Gud inte avser något så futtigt som en svårt orakad gubbe i särk.

Saklitteratur

Jack Miles
God – A biography
Knopf, 1995

Om Gud ges mänsklig gestalt är det i form av kvinna eller svart, och då i provokativt syfte snarare än allvarligt menat. För sades man "Jag tror" – och det räckte, för vad man trodde stod klart och tydligt angivet i katekesen. Nu säger man "jag tror" – och det räcker, för ingen skulle vara ofin nog att begära närmare besked. Det där att tro något exakt och uttalbart, är det inte ganska fundamentalistiskt?

Här är en bok som behandlar Gud som en person, komplex och svårutgrundlig, men ändå möjligt att begripa så som man med hjälp av god vilja och djup

eftertanke kan förstå de flesta medmänsklor åtminstone något så när. Författaren har gjort vad många någon gång påbörjar men få genomför. Han har läst Gamla Testamentet från pärm till pärm. Utifrån sin läsning har han sedan skrivit huvudpersonens biografi. Således: *God – A biography*. Och som alla moderna kändisbiografier innehåller denna spekulationer om huvudpersonens sexliv, som visar sig vara rätt komplicerat.

Gimmick

Uppslaget har något gimmick-aktigt över sig. Det är fiffigt tänkt och titeln är iögonfallande. Det märkliga med denna Gudsbiografi är den faktiskt är bra mycket mer än den smarta, pseudosofistikerade produkt man först misstänker. Det torde bero på att idén inte är fullt så enkel, eller så konsekvent genomförd, som författarens titelval och inledning ger vid handen. Jack Miles läser inte Tanakh (den judiska Bibeln, värt Gamla Testamentet i delvis annan ordningsföljd) som vore han helt teologiskt eller religiöst nollställd.

Han är före detta jesuit och medan jesuit betyder gedigen skolning i alla aspekter på dessa texter så antyder "före detta" ett betydande mått av personlig vanda och omvärdering i umgänge med dem.

Miles börjar med att anknyta till den litteraturvetenskapliga fejden om det legitima i att behandla litterära gestalter som personer med fiktiv men ändå

tänkbar existens utanför texten. Kan man tala om Hamlets "karaktär" eller är han bara så många tusen skrivtecken?

Den senare hållningen är den modernare men Miles hör till den äldre skolan som menar att upplevelsen av pjäsen Hamlet bygger på att åskådaren accepterar rollfiguren Hamlet som en levande person. Gott och väl, men vad som gäller för Hamlet behöver ju inte gälla för Gud. Man kan verkligen ifrågasätta om Tanakh (och Bibeln) fungerar som ett drama eller en roman. Vad som intuitivt talar emot är väl just att de flesta som börjar läsa Bibeln från första sidan snart ger upp, någonsans mot slutet av andra Mosebok där rafflet med farao och röda havets delning övergår i oändliga föreskrifter om tabernakel och prästrådrakter.

Förbryllad

Läsaren blir förbryllad och uttråkad, därför att Bibeln inte alls är "en god roman". (Förr var det inte ovanligt att människor läste Bibeln rakt igenom, några kapitlen om dagen, och sedan började om från början, men det liknar mer ritual eller bön än vad vi menar med läsning.)

Man kan även ställa sig tveksam till om Gud som en person alls uppstår ur en skönlitterär läsning av Bibeln, eller i detta fall Tanakh. Miles beskriver denne Gud som en multipel personlighet och menar att hans exempel format den västerländska kulturens förväntningar och krav på ett inslag av disharmonisk mångfald hos en personlighet värd namnet.

Problemet är bara att multipel

personlighet, och Gud framstår onekligen som en sådan med Miles metod, just i den västerländska kulturen beskrives ett tillstånd som skrämmer och förvirrar därför för de balanserande kraven på enhetlighet och förutsägbarhet inte uppfylls. Miles Gud är därvidlag snarast ett avskräckande exempel.

Men dessa invändningar mot Miles tillvägagångssätt till trots är boken mycket fängslande. Miles Gud är i begynnelsen en ungdomligt däckkraftig skapare som i det att han formar världen efterhand blir medveten om sig själv och i förhållandet till sin avbild, människan, upptäcker vem han är och vad han begär. Impulsiva förstörelseverk alternerar med förbund och bistånd.

Klangud

För Abraham är han klanguden som sent omsider infriar löftet om avkomma. Själv lever Gud utan partner men med ett maniskt intresse för fortplantning och genitalier. Som krigs-herre och erövrare för han israeliterna från Egypten till Palestina och beordrar en blodig etnisk rensning. Han blir Davids Gud, Jerusalems konungs konung. Men folket dyrkar avgudar och Jerusalem faller till fienden.

I Miles biografi är episoden med Job en avgörande vändning i Guds liv. Boken om Job är med rätta känd som ett litterärt mästerverk och en teologisk knäckfråga. Den rättfärdige plågas med Guds goda minne. När Job till slut protesterar sätter Gud honom på plats med en retorik vars kraft och skönhet inte kan dolja att frågan – varför Gud tillåter det oförtjänt onda –

står obesvarad.

Miles ger en källkritiskt motiverad alternativt översättning av Jobs slutreplik där andemeningen inte blir att han ödmjukt underkastar sig Gud utan indikerar att han böjer sig för en övermakt han inte längre kan älska eller ens respektera. Och därmed får Gud låta sig nöja och han ger Job upprättelse. Det är Jobs seger men även Guds seger. För Guds retoriska stormanlopp var inte uppriktigt utan det sista försöket att knäcka Job. Guds avbild har bestämt det yttersta provet, att inte acceptera vad som helst bara för att det kommer från Gud. Och Gud tystnar. I Tanakhs sista böcker är det människorna som verkar, med Guds lag som stöd, men utan Guds medverkan eller röst.

Mycket mer kunde sägas om Miles intressanta läsning av profeterna, Psaltarna med mera. Vad som till sist gör *God – A biography* så fascinerande och ibland gripande är kanske mindre det litteraturkritiska perspektivet och mer försöket att förklara Guds tystnad.

För att vara före detta jesuit är författaren själv märkligt tyst om Gud – *The Sequel*, eller Nya Testamentet för att använda den traditionella beteckningen. Boken är extremt läsvärd för alla med intresse för de bibliska texterna. Men jag misstänker att den innerst handlar mer om Jack Miles än om Gud.

PER-OLOF BOLANDER

I enlighet med mångfaldens och objektivitetens krav anmuler artkelförfattaren inom kort även en bok om djävulen.

En kedja av reinkarnationer

Vårnsö hör till de sällsynta läsoplevelser där man går in i en främmande värld och finner sig uppslukad av den hypnotiska kraft som rinner genom berättelsen, skriver Fredrik Ekman apropå utgivningen av första delen av Yukio Mishimas mästerverk.

När den japanske författaren Yukio Mishima tog sitt liv den 25 november 1970 lämnade han bakom sig en enorm litterär produktion: 40 romaner, 18 pjäser, 20 volymer med noveller plus ett otal essäer, artiklar och andra texter.

Roman

Yukio Mishima
Vårnsö
öf Gunilla Lindberg-Wada
Schultz förlag

Han hade vidare profilerat sig på ett otal andra områden, och bejakade också en utåtriktad spektakulär sida av sin person-

lighet som kommit att bädda in hans karaktär i en narcissistisk och ibland löjeväckande aura. Bland annat medverkade han som skådespelare i ett par japanska gangsterfilmer; han poserade för några av dåtidens trendigaste fotografier i olika tillspetsade och ofta sadomasochistiskt färgade situationer; och han skapade en egen privatarmé. Sköld-samfundet, ett "operettkommando" som han tränade tillsammans med och vars visuella framtoning han lade stort vikt vid (han höll bland annat presskonferens när deras nya uniformer skulle presenteras).

Spektakulär

Denna spektakulära, extroverta sida av Mishimas personlighet tog sitt ultimata uttryck när han tillsammans med fyra medlemmar ur sin privatarmé begav sig till Ichigaya-basen i Tokyo och tog befälvaren för de Östra styrkorna, general Mashita som gisslan. Under vapenhot framtingade man sedan att styrkorna skulle samlas utanför högkvarteret varefter Mishima höll ett tal till de församlade där han talade om det moderna Japans förfäklighet. Då han emel-

lertid kom att överrastas av soldaternas burop, gav han upp och tog sitt liv genom seppuku*.

Mishima var en komplex personlighet och i hans konst blandas det manierade med det subtila och sofistikerade. I hans bibliografi hittar vi texter som spänner över ett minst sagt brett fält: politiska pamfletter, dramer inspirerade av den franskklassiska tragedin, självbiografiska jag-erättelser och lättare prosaalter som publicerades i följetongens form i diverse damtidningar. Hans sista stora verk blev tetralogin *Fruktbarhetens hav* som han avslutade dagen innan han begav sig till Ichigaya-basen.

Månen

Fruktbarhetens hav har hämtat sitt namn från benämningen på ett av månens vidsträckt slätter, *Mare Foecunditatis*. Romanserien hör till världslitteraturens mäktigare texter; ett briljant realiserat verk som är genomsyrat av tanken på reinkarnationens möjlighet – och i slutändan också dess omöjlighet, vilket ger titeln en korrespondens med författarens nihilistiska världssyn.

I Fruktbarhetens hav får vi

följa fyra personer som var och en utgör en del på samma kedja av reinkarnationer. En utomstående vid namn Honda, som konfronterats med dem alla, känner igen sin vän Kiyooki genom ett speciellt födelsemärke som återkommer på hans olika kroppsliga installationer. Honda följer Kiyooki under decenniernas gång fram till hans sista reinkarnation, Toru, vars liv slutar i tomhet och bitterhet efter ett misslyckat självmordsförsök.

Första delen, *Vårnsö*, som nu föreligger i svensk översättning, är en bitterljuv skildring av en dödsdömd kärlekshistoria i ett Japan av igår. Vårnsö utspelar sig i början av detta sekel och behandlar den kärlek som växer fram mellan det unga paret Kiyooki och Satoko.

Mishima bygger upp sin text med en överväldigande detaljrikedom och precisast handlag; han återskapar ett förlutet Japan som befinner sig mellan det nya och gamla.

Bortlovad

Satoko och Kiyooki är barn- domsvänner och när de kommer i tonåren börjar de långsamt att dras mot varandra. Den omogne

Kiyooki, som i det längsta försöker att hålla sin känslor i schack, låter emellertid sin kärlek först blomma ut till fulla när Satoko blir bortlovad till en av medlemmarna i den kejsrerliga familjen. Mot konventionens och omvärldens krav låter Kiyooki och Satoko sin passion ta form och driver den sakta mot tragedins avgrunder.

Det intressanta i *Vårnsö* är egentligen inte historien i sig själv, utan de suggestiva bilder som Mishima frammanar. I den omsorgsfullt utmejslade, ibland närapå barocka tidsatmosfär som finns i boken, låter författaren kärleksscenerna mellan Kiyooki och Satoko växa fram ur en dröjande, poetisk dimma. Mishimas virtuosa förmåga att skapa fördjupade stämningar är det som utgör ryggraden i bokens epik.

Vårnsö hör till de sällsynta läsoplevelser där man går in i en främmande värld och finner sig uppslukad av den hypnotiska kraft som rinner genom berättelsen.

FREDRIK EKMAN

* Att ta sitt liv genom uppskärning av buken. I väst används ofta benämningen "harakiri".